

Серажим К.С.

Методи маніпулювання свідомістю аудиторії в сучасному політичному дискурсі

Серажим Катерина Степанівна, доктор філологічних наук, професор кафедри видавничої справи та редагування Інститут журналістики Київського національного університету імені Траса Шевченка, м. Київ, Україна

Анотація. Статтю присвячено методам маніпулювання свідомістю аудиторії російськими інтернет-ЗМІ щодо політичної ситуації в Україні протягом останнього року та перебігу АТО.

Ключові слова: маніпулювання, методи маніпулювання, дезінформація, неправдива інформація, ідеологія, пропаганда, агітація

Вступ. У сучасний період розвитку людства медіа виконують не лише інформативну функцію, а й власне маніпуляційну. Російські ЗМІ активно маніпулюють свідомістю масової аудиторії, займаються ідеологічною пропагандою та навіюванням, які необхідні владній верхівці сусідньої держави для задоволення імперських амбіцій. Нині в російських медіа стало ширше використання маніпулятивних засобів, що передбачають вплив на свідомість аудиторії та формування певного кута зору щодо політичної ситуації в Україні та перебігу АТО.

У цьому аспекті варто зауважити, що вказані способи подання інформації не є новими. Маніпуляція була і є складником журналістських матеріалів. За нинішніх подій у країні російські ЗМІ інтенсивніше вдаються до використання пропаганди та контрпропаганди як одного із засобів маніпуляції [19].

Короткий огляд літератури з теми. Сутність поняття «маніпуляція» чи «маніпулювання» в медіа у своїх працях досліджували такі науковці, як О. Бойко, М. Пірен, Г. Почепцов, М. Сенченко, С. Чукут та інші. Теоретичні аспекти функціонування методів маніпулювання вивчали Н. Бутенко, О. Гриценко, О. Литвиненко, О. Манойло, О. Прасюк, Ю. Рубан, однак методи та прийоми маніпулювання свідомістю аудиторії російськими медіа про події в Україні в умовах АТО на сьогодні ще малодосліджені, що й зумовлює **актуальність пропонованої статті**. Зокрема, недостатньо вивчений контент російських інтернет-ЗМІ, що дає змогу поширювати неправдиву інформацію про події в Україні. Неправдива інформація сприяє приховуванню об'єктивних даних, загостренню суперечностей у суспільстві. Її мета – поширити ворожечу між певними групами людей, залякати їх, розповсюдити негативну (переважно неправдиву) інформацію щодо нашої країни для формування відповідної суспільної думки. Такі маніпулятивні технології спрямовані на задоволення імперських інтересів Російської Федерації, зокрема її політичної верхівки.

Мета. Зважаючи на вказане вище, мета статті – аналіз методів маніпулювання в матеріалах російських інтернет-медіа, що висвітлюють сучасну політичну ситуацію в Україні та перебіг АТО.

Матеріали і методи. Джерельною базою дослідження став контент таких російських інтернет-видань, як «Политикус», «Русская Правда», «Русская весна», «РИА Новости», «Вести», «Lifeworld», «МК.ru» за період з 22 до 30 листопада 2014 р.

Результати та їхнє обговорення. Перш ніж перейти до характеристики маніпулятивних методів, варто докладніше зупинитися на окресленні сутності самого по-

няття «маніпуляція». Зокрема, М. Пірен трактує маніпуляцію як вид психологічного впливу, метою якого є спонукання іншої людини до намірів, що не співвідносяться з її реально існуючими бажаннями [16, с. 89]. Науковець Є. Доценко наголошує, що маніпулювання – це «психологічна дія, під час якої майстерність маніпулятора використовується для прихованого введення в психіку адресата цілей, бажань, намірів або установок, що збігаються з тими, які має адресат у той момент». Крім того, дослідник зауважує, що майстерність маніпулятивних процесів полягає в тому, що той, на кого спрямовані ці маніпуляції, не помічає їх, а впевнений у тому, що сам вирішив так вчинити [11, с. 47].

Маніпулювання може стати причиною збройний конфліктів та ідеологічних протистоянь за релігійними, класовими, економічними ознаками. О. Бойко зазначає, що маніпулювання як специфічна форма впливу має такі функції: інформативну (полягає в тому, щоб отримувати, інтерпретувати, коментувати відомості про події та явища навколишньої дійсності); посилення впливу (має на меті змінити установки опонента або партнера з метою трансформації його поведінки та дій на користь маніпулятора); установлення контролю над свідомістю (фіксування у свідомості суспільства необхідних стереотипів, іміджів, міфів, доведення їх до автоматизму); регулювання (спрямування дій та поведінки об'єкта маніпуляції в потрібному напрямку); провокативну (створення відповідних конфліктних ситуацій та суперечностей у потрібний для цього момент); маскування (приховування справжніх намірів комунікації); захисну (дії під час дефіциту матеріальних та психологічних ресурсів суб'єкта); адаптивну (приспособлення до особливостей об'єкта маніпулювання); мобілізаційну (формування мотивації для дії чи бездіяльності об'єкта маніпулювання) [7, с. 9].

Указані функції притаманні на всіх рівнях маніпулювання: міжособистісному, міжгруповому, масовому. Серед чинників, що можуть вплинути на сприйняття індивідом (у нашому випадку – об'єктом маніпуляції) існують такі: впливати на людину найлегше, якщо вона не має визначеної позиції з певного питання; інформація може посилити переконання певного індивіда у власних поглядах на деякі аспекти життя та проблеми; масова комунікація може і похитнути уявлення особи щодо власної обізнаності в певному питанні та стійкість позицій, якщо для цього будуть створені відповідні умови [12, с. 45].

Однією з форм маніпулювання суспільною свідомістю М. Сенченко називає так званий телевізійний тероризм. Науковець зазначає, що нині відбувається порушення

співвідношення подання інформації в ЗМІ. На його думку щодня люди повинні отримувати 35% позитивних емоцій, 5% – негативних, 60% – нейтральних. Сучасні тенденції до збільшення кількості негативної інформації може спричинити симптоми постійного страху, а коли людина боїться, то нею легко маніпулювати [22, с. 346].

Г. Почепцов зазначає, що запорукою розвитку будь-якої держави є ефективна інформаційна інфраструктура, яка захистить жителів країни від негативного інформаційного впливу інших держав. На думку вченого, кожна держава в демократичному суспільстві має забезпечити, з одного боку, розповсюдження різноманітної та альтернативної інформації, а з іншого, – подавати потужну державну думку. Проблема управління інформаційними потоками та захистом населення від маніпулювання з боку ворожо налаштованих інформаторів є питанням інформаційної безпеки держави [18, с. 14].

Отже, маніпуляції масовою свідомістю можуть відбуватися на різних рівнях комунікації: від міжособистісного до масового. Сьогодні, коли рівень довіри до політиків у нашій країні падає, довіра до ЗМІ, навпаки, зростає. Тому інформаційні повідомлення через канали масової комунікації безпосередньо впливають на формування суспільної свідомості, застосовуючи маніпулятивні технології, іноді на користь, часто – на шкоду.

Метою будь-якого маніпулятора є підпорядкування власній волі іншу людину чи групу людей. На думку соціолога В. Амеліна, існують такі технології маніпулювання суспільною свідомістю з політичною метою: поширення під виглядом об'єктивної інформації такої, яка є бажаною для певних осіб чи групи людей; вплив на вразливі емоційні позиції людей, що викликають страх, гнів, тривогу та інше; реалізацію прихованих задумів та цілей за підтримки громадськості [6, с. 82].

Маніпулятивні технології у ЗМІ застосовуються також через засоби ідеології, агітації та пропаганди. Ідеологія – це «система поглядів, ідей, переконань, цінностей та установок, що виражають інтереси різних соціальних груп, класів, товариств, у яких усвідомлюються й оцінюються ставлення людей до дійсності й один до одного, соціальні проблеми й конфлікти, а також містяться цілі (програми) соціальної діяльності, спрямованої на закріплення або зміну існуючих суспільних відносин» [7]. Фактично ідеологію створюють для того, аби суспільство мало низку ідей, у які має вірити, та правил-ритуалів, яких слід дотримуватися. У цьому й полягає мета маніпуляторів – нівелювати особистістю в натовпі, спільноті. У створенні ідеології беруть участь професіонали, які транслюють її в масову свідомість, у практичне знання, що відбувається в межах масової комунікації.

Агітація як спосіб маніпуляції через ЗМІ має завдання спонукати людей до суспільної активності з різних приводів, що відбувається шляхом поширення певних ідей і лозунгів за допомогою різноманітних засобів масової комунікації. Це яскраво можна простежити під час передвиборчої кампанії, а також для утвердження авторитету певних політичних партій, діячів тощо.

Пропаганда – це метод психологічного впливу на населення за допомогою засобів масової інформації і ко-

мунікації, який виконує функцію ціннісної регуляції свідомості і ґрунтується на психологічних механізмах порівняння й оцінки» [19]. Пропаганда – це «поширення соціально-політичних, природничо-наукових та інших знань з метою їх втілення у суспільну свідомість»; ідеологічно спрямована діяльність для формування в окремої групи чи верстви населення певних поглядів, думок та переконань [17]. На думку О. Литвиненко, «контрпропаганда – це створення модифікованого інформаційного потоку з метою послаблення, а в ідеалі – повної ліквідації ефекту від пропаганди противника» [14].

Науковець О. Парасюк зазначає: «Друга половина ХХ ст. була надзвичайно багата на приклади психологічних операцій з маніпулювання свідомістю людей як під час збройної боротьби, так і в ході виборчої боротьби» [19]. Дослідник подає різні типи маніпулятивних методів: наклеювання ярликів, гра красивими словами або чорна магія слів, перенесення осуду й негативного образу, суспільне несхвалення, імітаційна дезінформація, залякування темою та повідомленнями, псевдологічні висновки, застосування контрасту.

Усі ці методи застосовують у ЗМІ під час вибору тематики програм, фактажу в новинах, доборі інтерв'юєрів тощо і саме вказану класифікацію маніпулятивних методів ми взяли за основу для аналізу контенту російських інтернет-видань щодо політичної ситуації в Україні та військових дій на Сході. Зупинимося на прикладах маніпулювання докладніше.

1. Наклеювання ярликів таких, як, приміром, уживання термінів «киевская хунта» та «союз бандеровських убийць», уживання слова «нацисти» щодо бійців з «Азову» тощо. Наприклад, «Киевская хунта принимает всё больше шизоидных законов...» [2]; «Кобзон разоблачил Союз бандеровских убийц. ... Вы говорите про власть. Для меня это не власть – это СБУ. Почему СБУ не борется со своими мародерами, убийцами, бандеровцами?... Да, проце, конечно. СБУ – это Союз бандеровских убийц...» [8]; «Нацисты из батальона «Азов» позируют в здании УВД Киевской области... Данная группа не отличилась ничем в боевых условиях, но прославилась беспределом на оккупированных территориях Донбасса» [3].

2. Гра красивими словами або чорна магія слів, що виявляється, як наприклад, у висловах І. Охлобистіна про те, що «воїни Новоросії стали стіною, щоб захистити православний світ від чуми, яка йде з України», або промова В. Путіна про те, що «Росія сильніша від усіх», а «Україна скотиться до неонацизму».

Приміром, «К сожалению, мир в одночасье изменился, стал агрессивным, в нем прославляют насилие и извращение... Россия обожает Новороссию, – сказал он. – Именно она разбудила саму Россию» [15]; «Владимир Путин: Россия сильнее всех, потому что мы правы. ...Президент Владимир Путин заявил в интервью ИТАР-ТАСС, что у него нет сомнений в правильности внешнеполитического курса России... Просто мы сильнее всех. Потому что мы правы. Сила в праве. Когда русский человек чувствует правоту, он непобедим. Говорю абсолютно искренне, не для красного словца, – сказал Владимир Путин...» [10]; «Путин: Мы боимся, что Украина скатится в неонацизм. Президент России заявил в интервью немецкому телеканалу ARD, что Запад поддерживает русофобские настроения на Украине... Украина

– самостійне державство, але є небезпека, що воно може скатитися в неонацизм, – заявив глава державства в інтерв'ю» [20].

3. Перенесення осуду й негативного образу, що проявляється, зокрема, у руйнуванні іміджу Олега Ляшка через негативний імідж депутатів його партії, або осуд української влади через дії армії. Наприклад, «Для кого Ляшко протащил в Раду України модельних девушек? Норковая шуба, золотой айфон, кожаная сумка за \$1000 и два охранника – так выглядит 24-летняя харьковчанка Елена Кошелева, прошедшая в украинский парламент по списку Радикальной партии Олега Ляшко. Описанная девушка – самый загадочный депутат Верховной Рады. ... Видимо, именно за такую “жизнь по-новому” для Елены Кошелевой и ей подобных умерли тысячи украинцев, ставших жертвами государственного переворота 22 февраля и последовавшей за ним гражданской войны» [1]. «Украинские силовики заявили, что в воскресенье нанесли 31 осевой удар по позициям ополченцев в Донбассе. «Артиллерия сил АТО (антитеррористической операции, так в Киеве называют спецоперацию силовиков против недовольных февральским госпереворотом жителей Донбасса – ред.) нанесла 31 огневой удар по огневым позициям террористов”, – сообщается на странице пресс-центра силовой операции в Facebook» [5].

4. Суспільне несхвалення репрезентується прикладом, коли подано інформацію російським ЗМІ про те, що український борець підтримує Путіна, а не Україну, або про те, що одесити нібито підтримують Новоросію. Наприклад, «Украинский боец вышел на взвешивание в футболке с Путиным. ... В соцсетях появилась фотография украинского спортсмена Абсолютного бойцовского чемпионата (UFC) Алексея Олейника по прозвищу Удав, одетого в футболку, на которой изображен президент РФ Владимир Путин... [25]; «Одесса в оккупации, но люди поддерживают Новороссию. В телефонном интервью жительницы Одессы рассказали о том, что на самом деле устроили нацисты в городе-герое Одессе. Город сейчас фактически находится в оккупации. Бандеровцы пытаются истребить всех инакомыслящих. Люди, даже если поддерживают Новороссию, предпочитают открыто про это не говорить... Одесса в оккупации, но люди поддерживают Новороссию» [4].

5. Імітаційна дезінформація проявляється залякуванням темою повідомлення, що помітно в перекручуванні цитати А. Гриценка. Наприклад, «Бывший глава Минобороны Украины Анатолий Гриценко возмущен тем, что российские самолеты будут летать на Украину. О возобновлении полетов сообщала одна из авиакомпаний России. Однако Госавиаслужба Украины отменила разрешение на полеты российских бортов в Харьков и Днепрпетровск. Но Гриценко видимо об этом не знал и призвал сбивать гражданские лайнеры России, как сбивали немецкие самолеты во время ВОВ. ... «В аэропорту одного из городов, куда с 1 декабря будет летать российский Аэрофлот, сейчас базируются боевые подразделения армейской авиации, задействованные в АТО. Прямо в аэропорту, куда будут садиться лайнеры враждебного государства! – написал Гриценко» [24].

6. Виривання слів з контексту, коли залякують виокремленням певних слів повідомлення, зокрема й про те, що АТО триватиме 10 років.

Наприклад, «Министр иностранных дел ФРГ Франк-Вальтер Штайнмайер в интервью немецкому телеканалу ZDF заявил, что конфликт на Украине может продлиться более десяти лет. «Я всегда говорю: спровоцировать конфликт можно за 14 дней, однако для его решения понадобится уже 14 лет», – заявил Штайнмайер. Глава МИД Германии также отметил, что вопрос о вступлении Украины в НАТО в ближайшее время не будет актуальным.... Министр иностранных дел ФРГ также затронул тему обострения отношений между Евросоюзом и Россией в связи с ситуацией на Украине. По его мнению, конфликт между ЕС и РФ серьезный и не может быть решен в одночасье» [26].

7. Псевдологічні висновки нескладно помітити в матеріалах про економічну та політичну нестабільність України, а також про те, що малий відсоток українців насправді підтримує Євромайдан. Наприклад, «Пушков: Лучший путь покончить с ЕС – принять в его состав Украину. Председатель комитета Государственной думы РФ по международным делам Алексей Пушков прокомментировал выступление Папы Франциска в Европарламенте, где глава Святого Престола отметил, что у граждан ЕС растет недоверие к государственным институтам. «Папа Римский дал мрачную оценку Евросоюзу. Если же в Брюсселе захотят совсем покончить с ЕС, наилучший путь – принять в его состав Украину», – написал российский политик в своем Twitter» [21]; «В Европе относятся к Украине как к бомжу из тепло-трассы»[9].

8. Застосування контрасту використовують зазвичай тоді, коли створюють «образ» ненависників всього російського. Наприклад, «В Одессе в ночь на 30 ноября местные активисты, называющие себя патриотами Украины, разрушили памятник Владимиру Ленину и Максиму Горькому, сообщает LB со ссылкой на страницу одесского областного отделения партии «Свобода» в Facebook. ... Вместе с тем представители партии «Свобода» отрицают свою причастность к происшествию и утверждают, что фотографии были присланы на электронную почту организации. ... В 2014 году в украинских городах разрушены несколько памятников советскому вождю. Ранее памятники были повреждены или полностью разрушены в Киеве, Харькове, Мариуполе, Запорожье, Кривом Роге и других городах. На Украине этот процесс получил название «ленинопад» [23].

Висновки. Отже, ЗМІ сьогодні має широкі можливості для маніпулювання суспільною свідомістю за допомогою різних маніпулятивних методів, як-от: наклеювання ярликів, гри красивими словами, перенесення осуду й негативного образу, суспільне несхвалення, імітаційна дезінформація, залякування темою та повідомленнями, псевдологічні висновки, застосування контрасту. Це неповний перелік методів маніпулювання, які використовують російські медіа, аби маніпулювати свідомістю реципієнтів. Метою таких процесів є формування в аудиторії необхідних думок та точки зору з приводу політичної ситуації в Україні та військових дій на Сході, однак слід пам'ятати про те, що іноді ефект від таких інформаційних операцій може бути протилежний бажаному і спровокувати нові конфлікти та спричинити дезінформованість населення та недовіру до ЗМІ.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Для кого Ляшко протасил в Раду України модельних девушек? // Политикус. [For whom Ljashko dragged in Rada model maiden-nis? // Politikus.] – 30-11-2014. – URL: <http://politikus.ru/events/36881-dlya-kogo-lyashko-protaschil-v-radu-ukrainy-modelnyh-devushek.html> Politikus.ru/Politikus.ru.
2. Киевская хунта принимает всё больше шизоидных законов // Русская Правда. [Kiev junta takes more and more schizoid laws // Russian Pravda] – URL: <http://ruspravda.info/Kievskaya-hunta-prinimaet-vse-bolshe-shizoidnih-zakonov-3826.html>.
3. Нацисты из батальона «Азов» позируют в здании УВД Киевской области // Русская весна. [The Nazis from the battalion "Azov" posing in the ATC building Kiev Region // Russian spring] – 30.11.2014. – URL: <http://rusvesna.su/news/1417364986>.
4. Одесса в оккупации, но люди поддерживают Новороссию. ... // Русская Весна. [Odessa in the occupation, but people support Novorossia. ... // Russian Spring] – 22.11.2014 – URL: <http://rusvesna.su/news/1417281463>.
5. Украинские силовики за день 31 раз обстреляли позиции ополченцев // РИА Новости – [Ukrainian law enforcers 31 times per day fire on positions of militias // RIA Novosti] 30.11.2014. – URL: <http://ria.ru/world/20141130/1035871938.html#ixzz3LHjGNAf3>.
6. Амелин В.Н. Социология политики / В. Аменин // Информационный бюллетень. [Amelin V.N. Sociology of Politics / V. Amenin // Newsletter] – М., 1992. – №4.
7. Бойко О.Д. Анатомия политического манипулирования / О.Д. Бойко. – Ніжин, [Boiko O.D. Anatomy of political manipulation / O.D. Boyko. -Nizhin] 2007. – 223 с.
8. Брилев С. Кобзон разоблачил Союз бандеровских убийц / С. Брилев // Вести : интернет-газета. – 1 ноября 2014. [S. Brilev Kobzon denounced the Union of Bandera killers / C Brilev // News: Online Newspaper. - 1 November 2014.] – URL: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=2091068>.
9. В Европе относятся к Украине как к бомжу из теплотрассы» – Монтян Татьяна // Русская Весна [In Europe, refer to Ukraine as a vagabond of heating mains "- Tatiana Montyan // Russian Spring] : – 28.11.2014 – URL: http://rusvesna.su/recent_opinions/1417183033.
10. Владимир Путин: «Россия сильнее всех, потому что мы правы» [Vladimir Putin: "Russia is the strongest of all, because we are right"] // Lifenews.– 23.11.2014. – URL: <http://lifenews.ru/news/145131>.
11. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е.Л. Доценко. — М. : ЧеРо, Издательство МГУ, 1997. – 344 с. [Dotsenko E.L. Psychology manipulation: phenomena, mechanisms and protection / E.L. Dotsenko. - M.: Cheraw, Moscow State University Press, 1997. - 344 p.]
12. Иванов В.Ф. Социология массовой коммуникации : навч. посіб. / В. Иванов. – Черкаси : Вид-во ЧДУ, 2003. [V.F. Ivanov Sotsiologiya masovoi komunikatsii: navch. posib. / V. Ivanov. - Cherkasy: Type of CHDU, 2003.]
13. Костюк В.В. Манипулятивные методы в ЗМІ: історія та сучасність / В.В. Костюк, М.А. Галич, А.Ю. Ставицька // Держава та регіони : Серія: Соціальні комунікації, 2014 р., № 1–2 . – С. 17–18. [V.V. Kostyuk. Manipulyativni methods in ZMI: Istoria suchas the one-nist / V.V. Kostyuk, M.A. Galic, A.J. Stavitska // Power that regioni: Seriya: Sotsialni komunikatsii, 2014 p., № 1-2. - P. 17-18.]
14. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії / О.В. Литвиненко. [A. Litvinenko. Special information operations and prop-handystski campaign / Litvinenko A.V.] – URL: <http://old.niss.gov.ua/book/litv/index.htm>.
15. О. Охлобыстин: «Люди и воины Новороссии встали стеной на пути зла» // Русская весна. [A. Ohlobystyn "People and soldiers stood Novorossia wall in the way of evil" // Russian spring"] – 30.11.2014. – URL: <http://rusvesna.su/news/1417373186>.
16. Пірен М.І. Основи політичної психології : навч. посіб. / М.І. Пірен. – К. : Міленіум, 2003. — 413 с. [Piren M.I. Principles of Political Psychology: teach. guidances. / M.I. Pyren. - K: Millennium, 2003. - 413 p]
17. Політологічний енциклопедичний словник : А-Я / упоряд. В. Горбатенко. – К. : Генеза. 1997. – 384 с. [Political Science Encyclopedic Dictionary: AZ / compilation. V. Gorbatenko. - K: Genesis. 1997. - 384 p.]
18. Почепцов Г.Г. Інформаційна політика : навч. посібник / Г. Почепцов, С. Чукут. — 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 663 с. [G.G. Pocheptsov Information policy: teach. manual / Pocheptsov G., Chukut S. - 2nd ed., Erased. - K: Knowledge, 2008. - 663 p.]
19. Прасюк О. Маніпулювання свідомістю виборців як комунікативна технологія здобуття політичної влади / О. Прасюк // Теле- та радіожурналістика. – 2010. Вип. 9. Ч. 2. С. 134–139. [A. Prasyuk manipulation voters commune-katyvna technology gaining political power / O. Prasyuk // TV and radio journalism. - 2010. Vol. 9. Part 2. С. 134-139.]
20. Путин: «Мы боимся, что Украина скатится в неонацизм» // Lifenews. – [Putin: "We are afraid that Ukraine will slide into neo-Nazism" // Lifenews] 17.11.2014. – URL:<http://lifenews.ru/news/145131>.
21. Пушков: «Лучший путь покончить с ЕС – принять в его состав Украину» // МК.ru. – [Pushkov: "The best way to do away with the EU - to take in its composition Ukraine"] 29.11.2014. – URL: <http://www.mk.ru/politics/2014/11/30/pushkov-luchshiyput-pokonchit-s-es-prinyat-v-ego-sostav-ukrainu.html>.
22. Сенченко М.І. Латентна світова інформаційна війна / М.І. Сенченко. - Київ : Стебеляк, 2014. – 382. [M.I. Senchenko Latent global information war / M.I. Senchenko. - Kyiv: Stebelyak, 2014. - 382]
23. СМІ: в Одесі разрушили пам'ятник Леніну // РІА Новості [Media: Odessa destroyed the monument to Lenin // RIA Novosti]– 30.11.2014. – URL: <http://ria.ru/world/20141130/1035863835.html#ixzz3LHqQb5Da>.
24. Томин А. Экс-глава Минобороны Украины призвал сбивать российский гражданские самолеты // МК.ru. [A. Tomin A former head of the Ministry of Defense of Ukraine urged to shoot down Russian civilian aircraft] – 29.11.2014. – URL: <http://www.mk.ru/politics/2014/11/29/eksglava-minoborony-ukrainy-prizval-sbivat-rossiyskie-grazhdanskie-samolety.html>.
25. Украинский боец вышел на взвешивание в футболке с Путиным [Ukrainian fighter came to the weighing in T-shirt with Putin]// Lifenews.–22. 11. 2014. – URL: <http://lifenews.ru/news/145573>.
26. Штайнмайер: «Конфликт на Украине может продлиться больше десяти лет» // РІА Новості [Steinmeier: "The conflict in Ukraine could last more than ten years" // RIA Novost] – 30.11.2014. – URL: <http://ria.ru/world/20141130/1035861763.html#ixzz3LHo2mZxf>.

Ceragem K.S. Methods of manipulating the consciousness of the audience in contemporary political discourse

Abstract. The article is devoted to methods of manipulating the consciousness of the audience of the Russian Internet media concerning the political situation in Ukraine in the past year and the current АТО.

Keywords: manipulation, methods of manipulation, misinformation, false information, ideology, propaganda, agitation

Серажим К.С. Методы манипулирования сознанием аудитории в современном политическом дискурсе

Аннотация. Статья посвящена методам манипулирования сознанием аудитории российскими интернет-СМИ относительно политической ситуации в Украине и хода АТО.

Ключевые слова: манипулирование, методы манипулирования, дезинформация, ложная информация, идеология, пропаганда, агитация